

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γρηγορίου Ξενοπούλου: Δὲν εἰμ' ἐγώ! ἢ ἡ Λογική. Τρίπρακτὴ φάρσα.

Στὴ σειρά τῶν ε' Απάντων Ξενοπούλου τοῦ Οἴκου Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σας, προστεθῆ πρό ὀλίγου καὶ ἡ μεγάλη αὐτὴ θεατρικὴ ἐπιτυχία, ἡ τρίπρακτὴ φάρσα «Δὲν εἰμ' ἐγώ!». Στὸ τέλος τοῦ κομμοῦ βιβλίου ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει ἕνα σημείωμα, πού τὸ ἀναδημοσιεύομεν ἐδῶ, ὄχι δέβαια ἀντὶ κριτικῆς, — κριτικὴ ἴσως γραφθῆ ἀργότερα, — ἀλλὰ σὰ μὴ ἐξήγησι τοῦ εἶδους, πού μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ στοῖς. . . κριτικούς.

Ἴδου τὸ σημείωμα:

Ἄν ἡ ἀξία ἑνὸς ἔργου εἶναι ἀνάλογη μὲ τὸν διανοητικὸ κόπο πού στοιχίσει στὸν τεχνίτη του, τὸ «Δὲν εἰμ' ἐγώ!» εἶναι δέβαια τὸ καλύτερό μου ἔργον. Γιὰ κανέν' ἄλλο δὲν κοπίασα, δὲν κουράσθην, δὲν κεφαλοπόνεσα τόσο. Διὸ καὶ τρεῖς νύχτες ἔμεινα ἀγρυπνῶν νὰ συλλογιέμαι αὐτὸ τὸ λαδύρινθο τῆς πλοκῆς, πρῶγμα πού πρῶτῃ φορᾶ μοῦ συνέβη στὴ θεατρικὴ μου ζωὴ. Γιατ' εἶχα νὰ κάμω μ' ἕνα πλῆθος πρόσωπα καὶ μ' ἕνα πλῆθος περιστατικά, πού ἔπρεπε νὰ παρασταθοῦν, νὰ πλεχθοῦν, νὰ οἰκονομηθοῦν καὶ νὰ ξεδιαλυθοῦν ὅλα στὴν πᾶ ἀυστηρὴ καὶ δύσκολη θεατρικὴ φόρμα, μέσα στὶς τρεῖς αὐτὲς πράξεις, τίς στενεμένους ἀπὸ τὴν ἐννόχητα τοῦ χρόνου, — τὸ κλασσικὸ εικοσιτετράωρον. Μὰ μπορῶ νὰ περηφανεύομαι πὼς τὰ βγάλα πέρα χωρὶς νὰ φαίνεται καθόλου αὐτὸς ὁ κόπος, δηλαδὴ χωρὶς νὰ κουράζεται κα' ὁ θεατῆς, παρ' ἀπεναντίας αὐτὸς νὰ ἐνδιαφέρεται στὸν ὑπέριπτο βαθμῶ, νὰ διασκεδάσῃ ὀλόψυχα καὶ νὰ γελάσῃ ἀδιάκοπα, ἀπὸ τὴν πρῶτῃ σκηνῇ ὡς τὴν τελευταία. Σ' αὐτὸ πρῶτα χροιστᾶ ἡ φάρσα μου τὴν μεγάλη τῆς ἐπιτυχία στὸ θέατρο, — μόνον στὰς Ἀθήνας, παίχθηκα πάνω ἀπὸ πενήντα φορές, — κα' ἔπειτα στὸν ἠθοποικὸ Ν. Πλέσσα, πού πραγματικῶς ἔπαιξε θαυμάσια τὸν Πέτρο Παπαπέτρου, καὶ μάλιστα στὴν Γ' πράξιν καὶ στὴ μεγάλη ἐκείνη σκηνῇ μὲ τὸν Πετράκη, πού τὸν παίρνει στὴν τρέλλα του γιὰ τὸ ἄλλο του Ἔγῳ.

Κι' ὅμως ἡ σκηνῇ αὐτῇ, πού ἀποτελεῖ δέβαια τὸ κωμικὸ κορυφωμα τοῦ ἔργου, δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν στὴν πρῶτῃ του ἐμφάνισιν! Τὴν εἶχα σκεφθῆ, τὴν εἶχα σχεδιάσει, μὰ δὲν εἶχα τολμήσει καὶ νὰ τὴ γράψω. Τὴν εἶχα φοβηθῆ σὰν κάτι παρακινδυνευμένο κα' ἴσως ἀνώτερο ἀπ' τὶς δυνάμεις μου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου, τὴν πρῶτῃ βραδυᾶ, μ' ἔκαμε πᾶ τολμηρό, κα' ἀκόμα, — χροιστῶ νὰ τὸ πῶ, — ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Φ. Πολίτη. Αὐτὸς δηλαδὴ παρατήρησε πὼς τὸ «Δὲν εἰμ' ἐγώ!» ἐνῶ εἶχε ἔδρα τὰ στοιχεῖα ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου, ἔπεφτε κάπως στὴν Γ' πράξιν, γιατί δὲν εἶχα μπορέσῃ νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῶ, ὅπως θὰ τῶκανε π. χ. ὁ γάλλος Bisson. Τὸ ἀναγνώρισα. Ἡ Γ' πράξιν μου ἦταν πᾶ ἀδύνατη ἀπὸ τίς δύο ἄλλες, ἐνῶ ἔπρεπε νάταν ἢ πᾶ δυνατῇ. Μὰ ἐγὼ ἤξερα τί τῆς ἔλειπε: ἡ

σκηνῇ ἐκείνη πού δὲν εἶχα τολμήσει νὰ τὴ γράψω. Καὶ κάθησα ἕστερα καὶ τὴν ἔγραψα, ὅπως τὴν εἶχα σκεφθῆ, ὅπως μοῦ εἶχ' ἐρθῆ στὸ φυσικὸ ξετύλιγμα τοῦ θέματος. Ἔτσι κορυφώθηκε τὸ κωμικὸ του στοιχείου, ἔτσι μπόρεσε κα' ὁ Πλέσσας νὰ δείξῃ ὅλη του τὴ δύναμιν, παίζοντας τραγικά, ὑπερτραγικά μάλιστα, καὶ κάνοντας τὸν κόσμο νὰ σπασταρᾶ ἀπὸ τὰ γέλια κα' ἔτσι μπορῶ κα' ἐγὼ σήμερον νάχω, — στὸ ἐνεργητικὸ μου πιστεύω, — κάτι ἀλλοιώτικον ἀπ' τὰ συνειθισμένα, πρωτότυπον κα' ἴσως μοναδικὸν στὸ σύγχρονον θέατρο: τὴν ἀντιπαράστασιν αὐτῆ Πέτρου καὶ Πετράκη στὴν Γ' πράξιν τοῦ «Δὲν εἰμ' ἐγώ!».

Μὰ ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα μ' εὐχαρίστησε τότε, εἶναι πού ὁ κ. Φ. Πολίτης, — μόνος μέσα στοῦς κριτικούς πού τὸ ἐπαίνεσαν ἢ τὸ κατηγόρησαν, — κατάλαβε πὼς τὸ ἔργο αὐτό, καλὸ ἢ κακὸ, λειψὸ ἢ ἄρτιον, δὲν εἶναι μὰ ἀπλῆ, ὀποιαδήποτε φάρσα. Οἱ φάρσες δὲν ἔχουν συνήθως ἔδρα τὰ στοιχεῖα ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου, οὔτε ἀποτελοῦν συχνὰ ἔργο μὲ ἰδέαν καὶ μὲ σκοπὸ. Τὸ «Δὲν εἰμ' ἐγώ!» ἔχει τὴν ἰδέαν του, ἔχει καὶ τὸ σκοπὸ του. Μόνον ἕνας ἐπιπόλαιος θάταν ἱκανὸς νὰ τὸ περιφρονήσῃ ἀπὸ τὸν ὑπότιτλον «Τρίπρακτὴ φάρσα» ἢ νὰ νομίσῃ, — ὅπως ἐνόμισαν πολλοί, — ὅτι τὸ θέμα εἶναι ὁ «διδασμοὺς τῆς προσωπικότητος» ὅπως στὸν «Ἄλλον» τοῦ γερμανοῦ Paul Lindau ἢ στὸν «Δόκτορα Τζέικλ» τοῦ ἀγγλοῦ Stevenson. Ὅχι. Τὸ θέμα εἶναι αὐτὸς ὁ καθηγητῆς, ὁ μαθηματικὸς, ὁ λογικὸς Πέτρος Παπαπέτρου, πού ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ξέρῃ γιὰ τὴν ψύχωση τοῦ «διδασμοῦ», καὶ νὰ κάθεται στὸν ἴδιον δρόμον μ' ἕνα σινονόματό του, καὶ νὰ τοῦ συμβοῦν ἀπ' αὐτὸ διάφορα παράξενα κα' ἀνεξήγητα, καὶ νὰ τοῦ ἀποδοθοῦν κατὰ λάθος πολλὰς κακὰς πράξεις καὶ ιδιότητες, αὐτὸς στηριζόμενος στὴ λογικὴν του ($X=A+B$), γτάνει στὸ συμπέρασμα πὼς διχάστηκε σὰν τὸν Χάλλεν καὶ πὼς κατάντησε σὰν τὸν Τζέικλ νὰ βλέπῃ μὲ τὰ μάτια του τὸν Ἄλλον, τὸ δευτέρου τοῦ Ἔγῳ! Στὰ πρόθυρα δηλαδὴ τῆς πᾶ κωμικῆς παραφροσύνης. Ἡ φάρσα λοιπὸν σατυροῖ τὴν ἀνθρώπιναν Λογικὴν, ἢ καλύτερα τοὺς ἀνθρώπους — κα' εἶναι τόσο πολλοὶ στὸν κόσμον! — πού βασίζονται μόνον σ' αὐτὴ καὶ πέφτουν κάθε στιγμῇ ἔξω.

Γιατὶ ἡ Λογικὴ, μονάχη τῆς, δὲν ἀξίζει τίποτα. Πρέπει νὰ συνοδεύεται κα' ἀπὸ τὴ Φαντασίαν. Κι' ὅπως εἶναι γελοῖοι ἐκεῖνοι πού παραμερίζουν ὅλως διόλου τὴ Λογικὴν καὶ πελαγοδρομοῦν μόνον μὲ τὴ Φαντασίαν, ἄλλο τόσο εἶναι καὶ κείνοι πού δὲν ἔχουν καθόλου Φαντασίαν ἢ πού φοβοῦνται ὅσον ἔχουν καὶ τὴ διώχνουν ὅσον μποροῦν γιὰ νὰ μὴ γελαστοῦνε, ἀφινόμενοι μόνον στὸν ἀλάνθαστον τάχα συλλογισμόν. Ὁ σωστός, ὁ φρόνιμος, ὁ φυσιολογικὸς νὰ ποῦμε ἀνθρώπινος συνταιριάζει καὶ τὰ δύο. Ἡ πλάνη τῶν ἀνθρώπων τῆς Φαντασίας εἶναι κοινὴ, γνωστῇ, καὶ σατυροῖσθηκε γίλιες φορές. Ἡ πλάνη τῶν ἀνθρώπων τῆς Λογικῆς εἶναι πᾶ σπάνια, πᾶ ἀνεκμετάλλευτη καὶ, ἂν δὲν κάνω λάθος, πρῶτῃ

φορά σατυρίζεται. Για τούτο θεωρώ τὸ «Δὲν εἶμ' ἐγώ» ἓνα ἔργο πέρα-πέρα πρωτότυπο, καὶ μολονότι ἐλαφρὸ σὰ μὰ φάρσα, μὰ παρωδία, πὸ σοβαρὸ κατὰ βάθος ἀπὸ πολλὰ σοβαρὰ, καὶ δικὰ μου καὶ ξένα.

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κάλβου "Απαντα, με πρόλογο Μαρίνου Σιγούρου".

Ἰδού, ὅστερα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Φέξη, τὴν ἐξαντλημένην ἀπὸ καιρῶ, μὰ νέα ἔκδοσιν τῆς «Λύρας» τοῦ Κάλβου, κομψή καὶ καλοτυπωμένη καὶ πὸ τὴν προλογίζει ὁ γνωστὸς τεχνικὸς καὶ ποιητὴς κ. Μαρίνος Σιγούρος. Ἄξιζε τὸν κόπο νὰ γίνῃ ἡ ἔκδοσιν αὐτὴ ὄχι μόνον γιὰτὴν ἄλλη εἶχε καταστήσει δυσεύρετη, ἀλλὰ καὶ γιὰτὴν μὰ νέα ἔκδοσιν γίνεται πάντα ἀφορμὴ νὰ θυμηθῶμε ἓναν ποιητὴ ἡ ἓναν συγγραφέα καὶ νὰ ξαναμυλήσουμε γι' αὐτόν. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγω βέβαια γιὰ μᾶς τοὺς λίγους πὸ ἔχομε τραφεὶ μὲ τὸν Κάλβο καὶ εἶναι δύσκολο νὰ τὸν λησμονήσουμε, ἀλλὰ γιὰ τὸν πολὺν κόσμον πὸ στὴν Ἑλλάδα ἰδιαίτερος, δύσκολο προσέχει ὅ,τι ἀξίζει νὰ προσεχθῇ καὶ εὐκολὰ τὸ λησμονεῖ.

Ὁ κ. Σιγούρος, στὸ τέλος τοῦ ὄρειου προλόγου του, λέγει γιὰ τὸν ποιητὴ τῶν «Ὠδῶν»: «Εἶναι μὰ μορφὴ πὸ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἀξιοὶ νὰ τὴν ἀντικρύσουν. . . »

Καὶ ἀληθινὰ πόσο ὁ ἥρωϊκὸς καὶ ἀρρενωπὸς αὐτὸς ποιητὴς, ὁ ἀσπληρὸς καὶ ἐνάρετος, πὸ βροντᾷ καὶ ἀστράφτει, πὸ ποτὲ δὲν χαμογελά, πὸ κανένα λάγγωμα δὲν λυγίζει καὶ δὲν θολώνει ποτὲ τὴ φωνή του, πόσο μᾶς θγάζει ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς μας! Ἡ φωνὴ του μοιάζει νὰ κατεβαίνει ἀπὸ κάποια ἀπρόσιτη κορυφή, ἀπὸ κάποιο συννεφοσκεπαστο Σινᾶ ὅπου ἔχει ἀποτραβηχτεῖ, καρτερικὸς καὶ ὑπερήφανος, ζωσμένος σὰν τριδιπλὴ ἀσπίδα, τὴν Ἄρετή, τὴν Φιλοπατορία, τὴν Φιλελευθερία. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος τί κοινὸ μπορεῖ νὰ ἔχη μὲ μᾶς:

Ὡστόσο ἄς μὴ χαμηλώνομε καὶ παραπολὸν τὸν ἑαυτὸ μᾶς. Ἄν ὁ Κάλβος δὲ μλεῖ ὅσο ἄλλοι ποιηταὶ μέσα στὴν ψυχὴ μας, δὲν φταίμε μόνον ἐμεῖς, φταίει λιγάκι καὶ αὐτός. Εἶναι κάπως ψυχρὸς καὶ ρητορικὸς καὶ ἡ ἀσχοματολογία του, παρ' ὅλη τὴ φλόγα πὸ τὴ θερμαίνει, ἔχει μὰ κάποια ἀκαμψία καὶ μονοτονία πὸ δὲν μπόρεσε νὰ τὴς ἀποφύγῃ καμμὰ ψευδοκλασικὴ τέχνη. Καὶ ὁ Κάλβος, παρ' ὅλα τὰ ἔξοχά του χαρίσματα, παρ' ὅλο του τὸν ρομαντισμὸ, παρ' ὅλη τὴν ἰσχυρότατη προσωπικότητά του χάρις στὴν ὁποία ἀνανέωσε ὅσο κανεὶς ἴσως ἄλλος, ὅσο οὐδ' αὐτὸς ἴσως ὁ Σενεκὴ καὶ ὁ Καρντούτσι, τὴν ψευδοκλασικὴ τέχνη, εἶναι ἓνας ψευδοκλασικὸς.

Ψευδοκλασικὸς ὄχι βέβαια σὰν τοὺς γάλλους τοῦ τέλους τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀλλὰ σὰν ὀρισμένους, τῆς ἴδιας ἐποχῆς, Ἰταλοὺς.

Τὶ ἰσχυρὴ ὅστοςο προσωπικότητα ἔπρεπε νὰ-

χη ὁ ποιητὴς αὐτὸς γιὰ ν' ἀνανεώσει, καὶ σὲ τέτοιο βαθμὸ, μὰ τόσο ἐξατμισμένη τέχνη! Ἡ προσωπικότης του ξεπηδᾷ παντοῦ: ἐπὶ γλώσσα, στὰ μέτρα, στὴ σύνθεσιν τῶν ὠδῶν του, στὶς εἰκόνες του! Μερικὲς ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἀληθινὰ ἐξαισιες, εἰκόνες πολὺ μεγάλου ποιητοῦ:

Ὡς ἀπ' ἓνα βουνὸν
ὁ ἀετὸς εἰς ἄλλο
πετάει, κ' ἐγὼ τὰ δύσκολα
κρημνὰ τῆς ἀρετῆς
οὕτω ἐπαθαίνω.

Τὶ τόνος! Ποῖος τολμάει νὰ τὸν πῆ ρητορικὸ; Καὶ ὅμως εἶνε ρητορικὸς. Ἄλλ' ἡ διάθεσιν τοῦ εὐφηλοῦς εἶναι τόσο ἀμεση, τόσο ελλεικρινής, τόσο αισθάνεται κανεὶς ὅτι ἀναβρῦζει πράγματι ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ὅστε μᾶς ἐπαβάλλεται εὐθὺς καὶ μᾶς δαμάζει. Χωρὶς νὰ τὸ θέλομε, μπαίνομε στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ποιητοῦ. Ἀναπνέομε τὸν ἥρωϊκὸ, τὸν γεμάτο ὑψηλοφροσύνῃ ἀέρα μέσα στὸν ὁποῖον ἐκνεῖτο καὶ ζούσε ὁ Κάλβος. Μεταφερόμαστε στὴν ἐποχὴ του, μὰν ἐποχὴ ὅπου ἄνθρωπος σὰν τὸν Κάλβο δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ δώσει «σοβαρὸν, ὑψηλόν», καθὼς λέγει τόνον στὴ Λύρα του, γιὰτὴ ἤξερε ὅτι ἔμνει «ἐνδοξον ἔργον». Π.

Κώστα Πασαγιάννη: Μανιάτικα Μοιρολόγια καὶ Τραγούδια.

Ὁ κ. Κώστας Πασαγιάννης ἀγαπᾷ πραγματικὰ τοὺς λαογραφικοὺς μας θησαυροὺς. Ἄν δὲν τοὺς ἀγαποῦσε, δὲ θὰ καθόταν νὰ μαζεῖ ἔδω καὶ εἴκοσι χρόνια τώρα, τραγούδια λαϊκὰ κάθε λογῆς — μοιρολόγια, ἱστορικά, σατυρικά, γιορταστικά, — πὸ ἔτυχε ν' ἀκούσῃ στὴν ἰδιαίτερή του πατρίδα, τὴ Μάνη. Οἱ κάποιοι του ὅστοςο δὲν πῆγαν χαμένοι. Ἄφοῦ ἔμειναν χρόνια ὀλόκληρα θαμμένα τὰ χειρόγραφα του στὸ συρτάρι του, κατώρθωσε ἐπὶ τέλους ναῖσῃ ἐκδότῃ καὶ νὰ τὰ τυπώσῃ Ἡ συλλογὴ του εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ θὰ ἦταν ἀκόμη περισσότερο, ἂν ἔκαμνε κάποιο ξεδιάλεγμα, ἀπαραίτητο καὶ σ' αὐτὰ μᾶς ἀκόμη τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἄλλ' ὁ κ. Πασαγιάννης ἔχει τὴν ἰδέα ὅτι κάθε τι πὸ θγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ, εἶναι καὶ θησαυρὸς. Ἄς μὴν ζητοῦμε λοιπὸν τ' ἀδύνατα.

Τὰ μοιρολόγια — τοῦ χάρου καὶ τῆς κατογῆς — εἶναι τὸ καλλίτερο μέρος τῆς συλλογῆς του, πρᾶγμα φυσικώτατο ἂν λάβομε ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ μανιάτικα εἶναι τὰ ὠραιότερα ἑλληνικὰ μοιρολόγια.

— Σῦνα, πουλί μου, νὰ μοῦ εἰπῆς
πότε σκοπεύεις νὰρτῆς,
νὰ φτιάσω γιόμα νὰ γευτῆς,
καὶ δειπνὸ νὰ δειπνήσῃς,
νὰ στρώσω τὸ κρεβάτι σου,
νὰ πέσῃς νὰ πλαγιάσῃς. . .
— Ἄγρια το, μανούλα μου,
τὸ τί σοῦ παραγγέλνω: